

ความฝันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

และ

การฆ่าความโกรธ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดบวรมงคล

เรียบเรียง

พิมพ์ครั้งที่ ๖/๒๕๒๐

จำนวน ๒,๐๐๐ ฉบับ

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัย

๓/๒๕

(สามบาทยี่สิบห้าสตางค์)

สถิติการพิมพ์

ครั้งที่ ๑/๒๔๔๖	จำนวน	๑,๐๐๐
„ ๒/๒๔๔๗	„	๒,๐๐๐
„ ๓/๒๔๔๘	„	๒,๐๐๐
„ ๔/๒๔๔๙	„	๑,๐๐๐
„ ๕/๒๔๕๐	„	๒,๐๐๐
„ ๖/๒๔๕๑	„	๒,๐๐๐

ความฝัน

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา

พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดบวรมงคล เรียบเรียง

บรรดาคัมภีร์ต่าง ๆ ในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีชื่อว่า พระไตรปิฎกบ้าง อรรถกถาบ้าง ฎีกาบ้าง และปกรณ์อื่น ๆ อีกบ้าง ล้วนเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกไว้มากมาย. และในคัมภีร์นั้น ๆ นอกจากจะมีคำสั่งสอนอันเกื้อกูลแก่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความบริสุทธิ์ บรรลุมรรคผลนิพพาน ดับกิเลสและกองทุกข์ได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ยังมีเรื่องที่เป็นสาระเกื้อกูลแก่ความรู้ ซึ่งควรรู้ไว้ประดับสติปัญญาอีกมาก. ในเรื่องเหล่านี้ ความฝันเป็นเรื่องหนึ่ง ที่ควรรู้ควรสนใจ เพราะเกี่ยวเนื่องกับคนทุกคน. ได้ค้นคว้าดูในคัมภีร์ที่มาทั้งใน

พระไตรปิฎก ทั้งในอรรถกถาและในปกรณ์ต่างๆ แล้ว
เก็บข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องความฝัน อันท่าน
แสดงไว้ในที่นั้น ๆ มารวมเป็นหมวดหมู่ แล้วให้ชื่อว่า
เรื่องความฝันในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.

๑. ความหมายของคำว่าฝัน

คำว่าฝันนั้น เป็นคำไทย ซึ่งได้แปลมาจากศัพท์
มคธว่า สุปินํ หรือสупิน ที่หมายถึงเรื่องซึ่งได้ปรากฏ
เห็นในเวลาหลับ. กิริยาที่บุคคลหยั่งลงสู่ความหลับ
แล้วเห็นภาพที่มาปรากฏทางมโนทวารคือใจนี้ เรียกว่า
ความฝัน. เรื่องความฝันนี้ เป็นเรื่องที่น่าสนใจ เพราะ
เป็นเรื่องที่คนเราแทบทุกคน จะต้องประสบแทบไม่
เว้นแต่ละวัน. สิ่งที่เราไม่เคยรู้ ไม่เคยเห็น ไม่เคยพบ
สถานที่ ๆ เราไม่เคยไป เราอาจรู้ได้ เห็นได้ ไปได้ ใน
เวลาฝัน. เว้นแต่พระนิพพานเท่านั้น อันใคร ๆ ไม่อาจ
รู้ได้ เห็นได้ ไปได้ แม้ด้วยความฝัน. ก็ความฝันนั้น
ย่อมบอกเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นให้ทราบล่วงหน้าได้เป็น

อย่างนี้ ที่เป็นกลางร้ายก็มี ที่เป็นบุญพหุณิมิตก็มี ที่แน่นอนเชื่อได้ก็มี ที่ไม่แน่นอนเชื่อไม่ได้ก็มี.

๒. ความผันสัมพันธ์กับมนุษย์

มนุษย์ทุกชาติทุกภาษา เมื่อยังมีกิเลสเครื่องเศร้าหมอง คือความโลภ ความโกรธ ความหลง หมักคองอยู่ในสันดานแล้ว ไม่เลือกกว่าจะเป็นชาติใด เพศใด วัยใด ย่อมมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องด้วยเรื่องความผันอยู่เสมอ. แต่ถ้าสิ้นกิเลสเหล่านั้นแล้ว ก็หมดความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับเรื่องความผันอีกต่อไป.

๓. เหตุที่จะให้ผัน ๔ อย่าง

ในคัมภีร์มโนรถปรถี อรรถกถาอังคุตตรนิกาย ภาค ๓ หน้า ๘๖ และคัมภีร์สัทธัมมปัชโชติกะ อรรถกถาขุททกนิกาย ภาค ๒ หน้า ๑๓๓ ท่านแสดงเหตุที่จะให้ผันไว้ว่า คนเราเมื่อจะนิमितผัน ย่อมนิमितผันด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ

(๑) นิमितผันเพราะธาตุกำเริบ.

- (๒) นิมิตฝันเพราะจิตประหวัด คือ หนึ่งงอา
 อารมณ์ที่ตนเคยเห็น เคยฟัง เคยประสบ
 และสัมผัสแต่ก่อน ๆ แล้วเก็บเอามาฝัน.
- (๓) นิมิตฝันเพราะเทวดาสงฺหรัณ คือ เทวดา
 กลใจ มาเข้าฝันบอกเหตุร้าย และดี แล้ว
 ฝันด้วยอำนาจแห่งเทวดา.
- (๔) นิมิตฝันด้วยบุพพนิมิต คือ บุญกุศลและ
 บาปอกุศลอันได้สั่งสมไว้ในปางก่อน จะ
 ให้ผลเป็นสุขและเป็นทุกข์มาบังนตาลให้ฝัน.

๔. ลักษณะของความฝัน ๓ อย่าง

และในคัมภีร์ทั้ง ๒ นั้น ท่านแสดงลักษณะของ
 ความฝันว่า มี ๓ อย่าง คือ :-

- (๑) ความฝันเป็นกุศล.
- (๒) ความฝันเป็นอกุศล.
- (๓) ความฝันเป็นอัพยาทุกต.

ความฝันเป็นกุศล เช่น ฝันเห็นพระ ฝันได้ไหว้พระ

เจตย์ ผันได้พอธรรมเนียม เหล่านเป็นต้น. ความผันเป็น
อกุศล เช่นผันว่าตกจากภูเขาและต้นไม้ ผันว่าถูก
สัตว์ร้าย เช่นเสือหมไล่ขบกัดเป็นต้น, ความผันที่เป็น
อัปยาคฤต คือผันที่ไม่อยู่ในลักษณะทั้ง ๒ นั้น.

๕. ความผันเชื่อได้หรือไม่

ท่านแสดงไว้ว่า ความผันเป็นเรื่องจริง ควรเชื่อ
ได้ก็มี, เป็นเรื่องไม่จริง ไม่ควรเชื่อก็มี, ความผัน
ที่เป็นเรื่องจริง ควรเชื่อได้นั้น คือความผันที่เป็นบุพ-
พนิมิต อันบังเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งบุญกุศลและบาป
อกุศล ที่สั่งสมไว้มานับกาลให้ผัน, ถ้าผันดี ก็เป็นดี
จริง ๆ, ถ้าผันร้าย ก็เป็นร้ายจริง ๆ. ความผันย่อม
เป็นของแน่นอนแต่เพียงผล. ส่วนกิริยาที่ผันนั้นมักจะ
เอาแน่นอนไม่ค่อยได้. จึงมีปัญหาคือต่อไปว่า ที่ว่าความ
ผัน ย่อมเป็นของแน่นอนแต่เพียงผล ส่วนกิริยาที่ผัน
มักจะเอาแน่นอนไม่ได้นั้น หมายความว่าอะไร หมายความว่า
ความว่า ผลที่เกิดขึ้น ไม่ตรงกับที่ผันเห็น เช่นใน

เวสสันดรชาดก กัณฑ์กุมาร ท่านพรรณนาว่า พระ
 นางมัทรีทรงสุบินนิมิตผิดประหลาดว่า ยังมีบุรุษหนึ่ง
 นั้นเคียบโตคำล้าสนเห็นพิลึก ผิวกายดำเป็นหมอกหมึก
 มีดั่งมหาเมฆ ดุริโคกเกกเง่งฉกาจ นุ่งผ้าย้อมฝาค
 คาคกาสำวสักกระสน พันเป็นเกลียวเหนียวเหน็บรึง
 คาคพุง^๕จ้งมั่งทะมัททะแมง ทัดดอกไม้แดงทั้งสองหุ
 สง่า มีหัตถ์ป้องขวาน^๕นั้นถือดาบคมเขี้ยวเป็นมันปลาบ
 ละเลื่อมแสง แฉกแว้งวักฉวักเฉียน วิ่งวู่^๕เข้ามาถึง
 ถีบทวารถึงทำลายลู่ กระทืบเท้าตะคอกขู่คำรามสำรา
 จวชฐานางกระซกจุกให้หลุดพลัด รวบพระกร
 กระหวัดทั้งซ้ายขวา ให้พระนางเธอออกตามภาพ
 (บรรทมหงาย) ฟาดด้วยดาบเหวี่ยงลงตรงพระพาหา
 ทั้งสองซ้ายขวาขาดเป็นสิน พระกรกระเด็นคั่นอยู่แด
 ทาน แล้วมิหน้าซ้ำ^๕แขวะคว้านควักพระนัยน์เนตรทั้ง
 สองปล้นให้วันหะ เอาดาบจะเขี่ยพระทรวงล้วง
 ซ้ำแหละ แหะหาพระทัยพระนางนั้น ถือเอาความว่า
 พระนางมัทรีฝันว่า มีบุรุษมาตัดแขนซ้ายและแขนขวา

แล้วผ่าทรวงล้วงเอาดวงหทัยไป ก็มีได้เป็นจริงตามนั้น
คือพระนางมิได้ถูกตัดแขนซ้ายและแขนขวา ผ่าทรวง
ล้วงเอาดวงหทัยไปตั้งที่แผ่นหิน เป็นแต่ว่า พระนาง
ต้องเสียสองกุมารคือกัณหาและชาลี ซึ่งเป็นเหมือน
ดวงหทัยและแขนซ้ายแขนขวา โดยชุกชุมมาทูลขอจาก
พระเวสสันดรบรมโพธิสัตว์, และพระเวสสันดรก็มี
พระทัยยินดีประทานให้แก่ชุกไปตามประสงค์ เป็น
การบำเพ็ญทานบารมีอย่างอุกฤษฏ์ ยากที่คนอื่นจะ
กระทำได้ เป็นเหตุให้เกิดแผ่นดินไหว.

๖. ความฝันที่เชื่อไม่ได้

สำหรับความฝัน ที่มีปรากฏขึ้นโดยธาตุกำเริบกิตติ
หรือโดยมีจิตประหวัด ยึดหน่วงอารมณ์ ที่เคยได้เห็น
เคยได้ยินได้ฟัง เคยได้สัมผัสแต่กาลก่อนนั้นแล้วเก็บ
เอามาฝันกิตติ ท่านว่าเป็นของไม่เที่ยงแท้ ไม่แน่นอน
จะเชื่อเอาว่าเป็นจริงไม่ได้.

๑. ความฝันที่เชื่อได้บ้าง เชื่อไม่ได้บ้าง

ส่วนความฝัน ที่เกิดขึ้นโดยอำนาจเทวศาสตร์ คือเทวดามาเข้าฝัน บอกเหตุบอกผล บอกความสุข บอกความทุกข์ในฝันนั้น บางครั้งก็บอกจริง บางคราวก็บอกไม่จริง. ถ้าเทวดามีความรักใคร่หวังดีปรารถนา จะสงเคราะห์ให้เป็นประโยชน์ ก็บอกจริง. ถ้าเทวดาเกลียดชังหวังจะให้ต้องภัย ก็ได้รับความทุกข์เดือดร้อน ก็บอกลวง ดังมีเรื่องเล่าว่า พระมหาเถระรูปหนึ่ง ซึ่งอยู่ในนามกมหาวีหาร. พระมหาเถระรูปนี้ เมื่อทำการอะไร มักทำตามอำเภอใจของท่าน ไม่ปรึกษาหารือผู้อื่น. วันหนึ่งท่านใช้ให้คนตัดไม้กาะทิ้งต้นไม้หนึ่งลง. เทวดาผู้สิงสถิตอยู่บนต้นไม้ นั้นโกรธพระมหาเถระ ปรารถนาจะให้ท่านต้องภัยได้รับความเดือดร้อน จึงอุบายล่อลวงให้พระมหาเถระนั้นหลงเชื่อ ด้วยวิธี มาเข้าฝันบอกเหตุการณ์บอกสุขบอกทุกข์ในฝัน คือ บอกว่าจะมีเหตุการณ์อย่างใดเกิดขึ้น เหตุการณ์อย่างนั้น ก็มีจริงเป็นจริงตามที่เทวดามาบอกในฝันทุกประการ

ไม่ผิดพลาดคลาดเคลื่อนแม้แต่น้อย. พระมหาเถระก็มี
 ความเชื่อมั่นว่า เทวดาบอกเหตุการณ์แก่เราในความ
 ผัน แนนอน จริง ไม่ผิดพลาดสักอย่างเดียว. ครั้น
 เทวดาทราบว่า พระมหาเถระเชื่อถือแน่นแฟ้นเช่นนั้น
 แล้ว ค็นวันหนึ่งจึงเข้าฝัน บอกหลวงพระมหาเถระว่า
 นับตั้งแต่วันนี้ไป อีก ๗ วันจะเกิดเหตุใหญ่. เหตุนั้น
 คือองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเป็นอุปัฏฐากแห่งพระผู้เป็น
 เจ้าจะเสด็จสวรรคต. พระมหาเถระเชื่อมั่นว่าจักเป็นจริง
 ดังนั้น ก็จำความฝันนั้นไปบอกเล่าพระสนมนางกำนัล
 ใน ๆ ก็เชื่อว่าจักเป็นจริงดังนั้น ก็พากันร้องไห้ระเบ็ง
 เข็งแซ่ทั่วพระราชวัง จนความทราบถึงองค์พระมหา-
 กษัตริย์. พระมหากษัตริย์ก็ตรัสถามว่า เหตุไฉนจึง
 พากันร้องไห้. นางเหล่านั้น จึงทูลให้ทรงทราบว่า
 พระมหาเถระบอกว่า แท้ไปอีก ๗ วัน พระองค์จัก
 เสด็จสวรรคต. พระมหากษัตริย์ ก็ให้นับวันไปทุก ๆ
 วัน ครั้นครบ ๗ วันแล้ว พระมหากษัตริย์ทำได้เสด็จ
 สวรรคตไม่ ทรงเข้าพระทัยว่า พระมหาเถระ จักคิด

การกบฏ ปองร้ายหมายมั่นผูกพันพระสนมนางกำนัล
ใน จึงสั่งให้เพชรฆาตกัดมือและเท้าของพระมหาเถระ
เสีย เป็นการลงพระราชอาญาทั้งนี้. จะนั้น ความฝัน
อันมีปรากฏโดยเทวตาสังหรณ์ คือเทวตาทบอเหตุ
ร้ายและดี แล้วฝันด้วยอาณภาพแห่งเทวตานั้น จะเชื่อ
ว่าเป็นจริงแท้แน่นอนโดยส่วนเดียวหาได้ไม่ เพราะ
บางครั้ง เทวตาบอกจริง บางคราวเทวตาบอกลวง
ดังตัวอย่างที่อ้างมานี้.

๘. บุคคลที่ฝันและไม่ฝัน

ในคัมภีร์สัทธัมมปัชโชติกะ อรรถกถาขุททก-
นิกาย ภาค ๒ ท่านแสดงไว้เป็นใจความว่า ความฝัน
๔ อย่าง คือฝันเพราะธาตุกำเริบ ๑ ฝันเพราะจิต
ประหวัด หนึ่งอารมณ์ที่เคยประสบพบเห็นมาฝัน ๑
ฝันเพราะเทวตาสังหรณ์ ๑ ฝันเพราะบุพพนิมิต ๑.
ย่อมปรากฏมีแก่พระเสขบุคคล คือพระโสดาบัน พระ
สกิทาคามี พระอนาคามี และแก่ปุณฺณทั้งปวง.
พระเสขบุคคลและปุณฺณทั้งปวงนั้น ย่อมเห็นซึ่งสุบิน

นิमित คือความฝัน. ถามว่า เพราะเหตุใด ความฝันจึงมีปรากฏเฉพาะปฤชณและพระเสขบุคคลเท่านั้น. ตอบว่า เพราะปฤชณและพระเสขบุคคล ตั้งต้นแต่พระโศตบั้นจนถึงพระอนาคามี ยังมีสัญญาวิปลาสมิได้ขาดจากสันดาน เพราะยังไม่สิ้นอาสวกิเลส จึงมีความฝันปรากฏอยู่เนื่อง ๆ.

๕. พระอรหันต์ไม่ฝัน

ส่วนพระอรหันต์ท่านสิ้นอาสวกิเลสแล้ว ละวิปลาสได้แล้ว จึงไม่มีความฝันและเรื่องที่จะฝัน. เพราะฉะนั้น จึงไม่ปรากฏว่า ความฝันของพระอรหันต์มีมาในคัมภีร์ใดเลย.

๑๐. พระสุบินนิมิตของพระนางสิริมหามายา

ในคัมภีร์สารัตถทีปนี ฎีกาพระวินัยปิฎก ภาค ๓ หน้า ๕ และคัมภีร์ชาตกฎฐกถาภาค ๑ หน้า ๗๙ ท่านพรรณนาว่า ในราตรีที่พระพุทธเจ้าจะเสด็จจากสวรค์ชั้นดุสิต ลงสู่ปฏิสนธิในพระครรภ์ของพระนางสิริมหามายาเทวี เวลาปัจจุสมัยใกล้รุ่ง. พระนางสิริมหามายา

เทวี ก็ทรงพระสุบินว่า ท้าวจตุมหาราชทั้ง ๔ มายก
 พระองค์ไปกับทั้งพระแท่นบรรทม นำไปสู่ป่าหิมพานต์
 ประดิษฐานไว้ ณ เบื้องบนศิลาใหญ่ ประมาณ ๖๐
 โยชน์ ภายใต้อันตรังใหญ่ต้นหนึ่ง สูงประมาณ ๗ โยชน์,
 แล้วมีนางเทพธิดามาเชิญเสด็จให้ลงสรงน้ำในสระอิน-
 ดาท เพื่อชำระล้างให้สิ้นมลทินแห่งมนุษย์แล้ว ให้ทรง
 ผลัดด้วยผ้าทิพย์ประทับพระกายด้วยทิพย์บุปผชาติ. ใน
 ที่ใกล้สระนั้น มีภูเขาลูกหนึ่ง และมีวิมานทอง
 สถิตอยู่ภายในภูเขา^๕ นั้น จึงเชิญเสด็จขึ้นไปภายในวิมาน
 ทองนั้น ปลูกตึกที่นอนทิพย์แล้ว ให้บรรทมบำย
 พระเศียรไปทางทิศตะวันออก. ณ ที่ใกล้ภูเขาเงินนั้น
 มีภูเขาทองลูกหนึ่ง และมีช้างเผือกเชือกหนึ่ง เทียวอยู่
 บนภูเขาทอง^๕ นั้น แล้วลงจากภูเขาทอง ขึ้นมาบนภูเขา
 เงิน จับปทุมชาติสีขาวพุ่มบานใหม่ มีกลิ่นหอมพุ่มกลบ
 แล้วร้องขับเลื้อยเสียงเข้าไปภายในวิมานทอง กระทำ
 ประทักษณ (เวียนขวา) พระองค์ (คือพระนาง
 สิริมหามายา) ๓ รอบ แล้วปรากฏเหมือนเข้าไปใน

พระอุทรข้างขวาของพระนางสิริมหามายา ๆ ก็ขึ้นจาก
พระบรรทม. และพระบรมโพธิสัตว์ ก็ได้เสด็จลงสู่
ปฏิสนธิในพระครรภ์แห่งพระนางสิริมหามายาในขณะ
นั้นพอดี. ครั้นรุ่งเช้า พระนางสิริมหามายา จึงทูลพระ
สุบินนิमित แด่พระเจ้าสุทโธทนะพระราชสามี. พระ
เจ้าสุทโธทนะ จึงให้พราหมณ์โหราจารย์ร่วม ๖๔ คน
เข้าเฝ้า แล้วตรัสเล่าพระสุบินนิमितแห่งพระราชเทวี
ให้พยากรณ์ว่า จะร้ายดีประการไร. พราหมณ์โหร-
จารย์เหล่านั้น ก็ทูลพยากรณ์ว่า ขอพระองค์อย่าทรง
พระปริวิตกไปเลย. พระสุบินนิमितนี้ประเสริฐยิ่งนัก,
พระราชเทวีจะทรงพระครรภ์, และพระราชโอรสใน
พระครรภ์นั้น จะเป็นอัครบุรุษประเสริฐยิ่ง มิได้เป็น
สตรี จะมีพระอานุภาพมาก, ถ้าดำรงอยู่ในฆราวาส
วิสัย จะได้เป็นบรมจักรพรรดิ, ถ้าออกผนวช จักได้
ตรัสรู้เป็นองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า.

๑๑. พระสุบินนิमितของพระเจ้าสุทโธทนะ

ในหนังสือประทับแห่งปวิปอาเซีย ซึ่งเซอร์ เอค-

วินอาร์โนลด์ประพันธ์ เล่าถึงเรื่องพระเจ้าสุทโธทนะ
ทรงพระสุบิน ๗ ข้อ ในราตรีก่อนที่เจ้าชายสิทธัตถะจะ
เสด็จออกบรรพชา (ซึ่งไม่มีปรากฏในคัมภีร์ของเรา).
พระสุบินนิมิต ๗ ข้อนั้น คือ

๑. ทรงนิมิต เห็นธงชักขึ้นเป็นสง่าผ่าเผยธงหนึ่ง
ซึ่งดวงอาทิตย์แจ่มจรัสเป็นสีทองฉายมา, แต่ภายหลังมี
ลมพัดมา จนธงนั้นขาดเป็นชิ้น ๆ แล้วก็โบกพัดให้
ตกลงในรูถ้ำ, ต่อมาเมื่อเวลาเหาะลงมาเก็บธงนั้น แล้ว
นำมาวางที่ทิศตะวันออกแห่งประตูเมือง.

๒. ทรงนิมิตเห็นคชสาร ๑๐ เชือก งามเป็นเงิน
คชสารเหล่านั้น เดินทางมาจากทิศใต้, สิทธัตถะเป็นผู้
นั่งเหนือคชสารเชือกที่ ๑ ส่วนเชือกอื่น ๆ เดินตามหลัง.

๓. ทรงนิมิตเห็นราชรถ อันแพรวพราวด้วยรัศมี
รุ่งโรจน์ เทียมด้วยพาชี ๔ ตัว ซึ่งพนักวันขาวออกมา
จากจมูก และเคี้ยวฟ่องซึ่งเป็นไฟ สิทธัตถะนั่งอยู่บน
ราชรถนั้น.

๔. ทรงนิมิตเห็นลูกล้อ ซึ่งหมุนมิได้หยุด ดุม

เป็นทอง สลับด้วยรัศมีแห่งมณีนครซึ่งประทับไว้. และมีสิ่งแปลกประหลาดที่เขียนไว้ ณ กรอบบลูกล้อ, และล้ออันนี้เอง ขณะที่กำลังหมุนอยู่ เกิดเป็นไฟและดนตรี.

๕. ทรงนิมิตเห็นกลองมโหรีมา ตั้งอยู่กลางทางระหว่างราชธานีและภูเขา ซึ่งสิทธิ์ตะไค้ตีด้วยท่อนเหล็กจนมีเสียงสนั่น เหมือนฟาร้องก้องกระหึ่มไปไกล.

๖. ทรงนิมิตเห็นหอคอย ซึ่งสูงขึ้นเสมอ จนแลเห็นได้ทั่วราชธานี สูงตระหง่านค้ำหุ้มด้วยก้อนเมฆ, และบนยอดหอคอยนั้น สิทธิ์ตะไค้ตั้งอยู่ พลาญหว่านพรรณอันรุ่งโรจน์แห่งบุปผชาติ พลอย และทับทิม. ปวงชนทั้งหลาย ก็มาเบียดเสียดเพื่อเก็บทรัพย์อันมีค่า ซึ่งตกลงมาทุกหนทุกแห่ง.

๗. ทรงนิมิตว่าได้ยินเสียงกรวญคราว และทอดพระเนตรเห็นคน ๖ คนร้องไห้ และก่ดพัน กับเอามือปิดปากคร่ำครวญด้วยความสิ้นหวัง.

๑๒. ฤๅษีพยากรณ์พระสุบินนิมิต

สุบินทั้ง ๗ ข้อนี้ ได้ทำให้พระเจ้าสุทโธทนะต้อง

ทรงหวาดหวั่นเร่าร้อนในพระทัย ถึงกับเปล่งพระวาจา
ออกมากว่า คงมีทุกข์อะไรมาพ้องพานวังของเราเป็น
แน่. แต่แล้วในที่สุดก็โปร่งเบาพระทัย ในเมื่อฤกษ์
รูปหนึ่ง ซึ่งไม่มีผู้ใดรู้จัก เข้าไปเฝ้าฟังรับสั่งเรื่อง
พระสุบินอันอัศจรรย์ทั้ง ๗ ข้อนั้น แล้วทูลว่า มหา-
ราชา ข้าพเจ้าขอเคารพราชตระกูล ซึ่งจะได้ประสบ
สวัสดิโชค อันมีรัศมีอร่ามเรืองยิ่งกว่าดวงอาทิตย์.
ขอพระองค์ได้ทรงทราบเถิดว่า พระสุบินอันทำให้
พระองค์ต้องทรงหวาดหวั่น^๕ เป็นพระสุบินซึ่งล้วนแต่
เป็นมงคลทั้งสิ้น คือ

ธงที่ปลิวไสวสง่าผ่าเผย เป็นเครื่องหมายแสดงว่า
พระอินทร์ ที่ทอดพระเนตรเห็นธงนั้นขาดและปลิวลง
มานั้น^๕ หมายถึงวาระที่สุดแห่งการเชือดฉีกลัทธิประเพณี
เก่า.

คชสาร ๑๐ เชือก ที่ทำให้พันธกรณี^๕สนั่น^๕ หมายถึง
ถึงพระบารมี ๑๐ ทัศ, และด้วยอำนาจพระบารมี ๑๐
น^๕เอง พระราชโอรสจักทรงสละราชธานีของพระองค์

และทรงทำให้โลกสนั่นหวั่นไหว โดยทรงทำให้โลก
ได้บรรลุถึงสันติสุข.

มำ^๕ทั้ง ๔ ที่เทียมรถ พ้นลมหายใจออกมาเป็นไฟ
นั้น หมายถึงอริยสัจ ๔ ซึ่งจะพาให้พระราชโอรส
ของพระองค์ พ้นจากความกังขาและความมืด ไปสู่
แสงสว่างแห่งบุญบารมี.

ล้อซึ่งหมุนมิได้หยุด^๕ คุณเป็นทอง สลับด้วยรัตนี
แห่งมณีรัตน์ซึ่งประทับไว้นั้น หมายถึงพระวินัยอัน
บริสุทธ์ ซึ่งจะหมุนให้ประจักษ์แก่โลกทั้งมวล.

กลองที่พระราชโอรสตี จนเสียงกังสนั่นกึกก้อง
ไปทั่วทุกทิศนั้น หมายความว่า พระธรรมโอวาท ซึ่ง
พระราชโอรสจะทรงสั่งสอน ไพเราะก้องกังวานดุจ
ฟ้าร้อง.

หอคอยซึ่งสูงจนกระทั่งจดฟ้านั้นหมายถึงความเยี่ยม
แห่งพระกัมภีร์ของพระพุทธเจ้า. และเครื่องเพชรพลอย
ซึ่งโปรยลงมาจากจากหอคอยนั้น คือสมบัติอันเกินค่า
แห่งพระธรรมวินัย ซึ่งเป็นที่รักของปวงเทวดาและหมู่

มนุษย์ทั้งหลาย, และทุกคนก็ต้องการ.

ส่วนคน ๖ คน ซึ่งร้องครวญครางพลางบิตปาก
นั้น หมายถึงเจ้าลัทธิตัวสำคัญทั้ง ๖ ซึ่งพระราชโอรส
จะทรงกระทำให้รู้สำนึกตัว ในความเหลวไหลของเขา
ด้วยพระบารมีและพระธรรมเทศนา ซึ่งไม่มีข้อโต้เถียง
ได้.

มหाराชา ขอพระองค์ จงทรงสำราญพระทัย
เถิด, พระคุณสมบัติของพระราชโอรส มีค่าเกินกว่า
ราชอาณาจักรทั้งหมด, พระสُبิณนิมิตของพระองค์
แปลความได้ดังนี้, และภายในไม่ช้า สิ่งทั้งปวงนี้ จะ
มาอุปถัมภ์. เมื่อฤกษ์ผดได้ ก็กราบลง แล้วกลับ
หลังหันหายวับไป.

๑๓. พระสุบินนิมิต ๕ ข้อ
ของพระพุทธเจ้าก่อนตรัสรู้

ได้กล่าวมาแล้ว พระอรหันต์ผู้สันนิเลศ ละ
วิปลาสได้แล้ว ย่อมไม่ฝัน และไม่มีเรื่องที่จะฝัน.
ฉะนั้น เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว จึงมิได้ปรากฏ
ว่า พระองค์ทรงพระสุบินเลย. ในปัญจมหาสุบินสูตร
พระไตรปิฎกเล่ม ๒๒ หน้า ๒๖๗ แสดงว่า พระพุทธ-
เจ้าได้ตรัสเล่าถึงพระสุบิน ๕ ข้อ ที่มาปรากฏแก่พระ-
องค์ ครั้นยังเป็นพระโพธิสัตว์อยู่ คือก่อนหน้าตรัสรู้
หนึ่งวัน ให้ภิกษุทั้งหลายฟัง. พระสุบิน ๕ ข้อนั้น
ดังนี้ คือ

พระสุบินข้อที่ ๑ ว่า พระองค์เสด็จบรรทมหงาย
เหนือพื้นมหาปฐพี ต่างที่พระยี่ภู่ปลาด มีพระยาเขา
หิมพานต์บรรพต ปรากฏเป็นพระเขนยหนุนพระเศียร
พระหัตถ์ข้างซ้าย พาดหยั่งลงไปในมหาสมุทรข้างทิศ
ตะวันออก พระหัตถ์ขวา พาดหยั่งลงไปในสมุทร
ข้างทิศตะวันตก พระบาททั้งสอง ก็เหยียดหยั่งลงไป

ในมหาสมุทรข้างทิศใต้.

พระสุบินข้อที่ ๒ ว่า หันญาแพรกเส้นหนึ่ง งอก
แต่พระนาภี แล้วเจริญสูงขึ้นไปจนจกนภากาศ.

พระสุบินข้อที่ ๓ ว่า หมู่นอนหงายหลาย ล้วนมี
กายอันขาว มีศรีระคำ โตขึ้นมาแต่ปลายพระบาท
ทั้งสอง เต็มตลอดปกปิดเสียซึ่งลำพระชนม์จนถึงชาน-
มณฑล.

พระสุบินข้อที่ ๔ ว่า มีนกสีจำพวก มีสีต่าง ๆ
กัน พวกหนึ่งเหลือง พวกหนึ่งแดง พวกหนึ่งเขียว
พวกหนึ่งดำ บินมาแต่ทิศทั้งสี่ มาจับฟุบลงแทบพระ
บาท แล้วก็กลับกลายเป็นสีขาวไปหมด.

พระสุบินข้อที่ ๕ ว่า พระองค์เสด็จไปจงบรมอยู่บน
ยอดเขา อันอากาศไปด้วยอุจจาระ แต่ไม่แปรเป็น
ติดพระบาทเลย.

๑๔. ทรงพยากรณ์พระสุบินด้วยพระองค์เอง

เมื่อพระสุบินนิมิตทั้ง ๕ ข้อนี้ ปรากฏแก่พระ
บรมโพธิสัตว์ ในปัจจุสมัยใกล้รุ่ง แห่งวันจาทุททสี

ชั้น ๑๔ ค่า เดือน ๖ แล้ว แล้วขึ้นจากบรรทมประทับ
นั่งรำพึงถึงพระสุบินนิมิตว่า ถ้าเราอยู่ในกรุงกบิลพัสดุ์
ก็จะได้ทูลสุบินนิมิตแด่พระราชบิดา หรือถ้าพระ
ราชชนนียังทรงพระชนม์อยู่ ก็จะได้ทูลถาม, บรรดา
โหราจารย์ ก็จะได้พยากรณ์สุบินนิมิตนี้, แต่เราได้
ออกมาบำเพ็ญเพียร เพื่อบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ
ณ กลางป่าเช่นนี้ ไม่มีผู้ที่จะพยากรณ์ฉะนั้น เราจะ
พยากรณ์สุบินนิมิตนี้ด้วยตนเอง.

พระสุบินข้อที่ ๑ ที่ว่า บรรทมหงายเหนือพื้นดิน
นั้น ทรงพยากรณ์ว่าจะได้ตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณ
อันประเสริฐ หาสิ่งใดเสมอมิได้.

พระสุบินข้อที่ ๒ ที่ว่า หย้าแพรกงออกขึ้นจากพระ
นาภี สุนไปจนจกนภากาศนั้น ทรงพยากรณ์ว่าจะได้
ตรัสรู้ ประกาศอริยมรรคมีองค์ ๘ แก่เทวดาและมนุษย์
ทั้งปวง.

พระสุบินข้อที่ ๓ ที่ว่า หมู่หนอนไต่ขึ้นมาแต่
ปลายพระบาททั้งสอง ปกปิดตลอดถึงพระขานุมณฑล

นั้น ทรงพยากรณ์ว่า คฤหัสถ์เป็นอันมากซึ่งหนุ่มสาว จะพากันมาสู่สำนักของพระองค์ ถึงพระไตรสรณคมน์.

พระสุบินข้อที่ ๔ ที่ว่า นกสีจำพวก มีสีต่างๆ กัน บินมาแต่ทิศทั้ง ๔ พุบจับลงแทบพระบาทแล้วกลับกลายเป็นสีขาวไปสิ้นนั้น ทรงพยากรณ์ว่า วรรณะ ๔ เหล่า คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร จะออกจากฆราวาส มาบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัย และจะได้ตรัสรู้วิมุตติธรรมอันประเสริฐยิ่ง.

พระสุบินข้อที่ ๕ ที่ว่า เสด็จขึ้นไปจงกรมบนยอดเขา อันเอนากลไปด้วยอุจจาระอันลามก, แต่พระบาททั้งสอง มิได้แปดเปื้อนด้วยอุจจาระอันลามกนั้น ทรงพยากรณ์ว่า พระองค์จะทรงได้บำจยลาภอย่างเหลือเฟือเนื่องนิศย์ แต่มิได้มีพระทัยติดข้องในบำจยทั้งปวงนั้น.

พระสุบินนิมิตทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นปัจฉิมสุบิน ครั่งสุดท้าย, และเป็นของปัจจุตัง เฉพาะมีปรากฏแก่พระสัพพัญญูบรมโพธิสัตว์ ซึ่งจะได้ตรัสรู้เท่านั้น, จะ

ได้ปรากฏแก่บุคคลธรรมดาสามัญอื่นใด หรือแก่พระเจ้าจักรพรรดิ หรือแม่แต่พระอรหันต์ พระอัครสาวก พระปัจเจกพุทธเจ้าก็หาไม่.

๑๕. พระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ

ของพระเจ้าปเสนทิโกศล

ในอรรถกถา महाสุบินชาดก เอกนิบาต ภาค ๒ หน้า ๑๖๔ เล่าเรื่องพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล เป็นใจความว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล ผู้ครองกรุงสาวัตถี อันเป็นราชธานีของแคว้นโกศล บรรทมหลับในราตรีวันหนึ่ง เวลาปัจฉิมยามใกล้รุ่ง ทรงพระสุบินถึง ๑๖ ข้อ เป็นพระสุบินที่แปลกประหลาด ทรงตกพระทัย ได้ตรัสเล่าพระสุบิน ๑๖ ข้อนั้น ให้พราหมณ์ปุโรหิตประจำราชสำนักทำนาย พราหมณ์ปุโรหิตเหล่านั้น ก็ทูลเป็นเสียงเดียวกันว่า เป็นพระสุบินที่ร้าย และทำนายว่า พระเจ้าปเสนทิโกศล จะต้องทรงประสบอันตราย ๓ ประการ คือ ๑. เสียราชสมบัติ. ๒. เสียพระมเหสี. ๓. สวรรคต

ไม่อย่างใดก็อย่างหนึ่ง. และทูลถวายคำแนะนำ ให้
 ทรงทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ เพื่อสะเดาะพระเคราะห์.
 พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงเชื่อและตกพระทัยมาก จึง
 มีพระราชโองการ ให้เตรียมการทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ
 ตามคำแนะนำของพราหมณ์ปุโรหิตเหล่านั้น. ครั้น
 พระนางมัลลิกาเทวี ทราบเหตุนั้นแล้ว เข้าไปเฝ้า
 พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลว่า พระองค์ไม่ควรรีบร้อน
 ทำพิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ ควรเสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระ
 ภาคว่า เจ้าพระสุบินถวาย ขอให้ทรงพยากรณ์ก่อน.
 หากจะมีเหตุร้ายอันใดเกิดขึ้นจริง ก็อาจจะทรงแนะนำ
 วิธีแก้ไข ผ่อนหนักให้เป็นเบาได้ โดยไม่ต้องทำ
 พิธีฆ่าสัตว์บูชายัญ. พระเจ้าปเสนทิโกศลก็เสด็จไปเฝ้า
 พระพุทธเจ้า แล้วทูลถามตามคำทูลแนะนำของพระ
 นางมัลลิกา. พระพุทธเจ้าก็ทรงพยากรณ์ว่าเหตุร้าย
 นั้น จักมีแน่ แต่มิใช่แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลหรือแว่น
 แคว้นของพระองค์เลย. เหตุร้ายนั้น จักมีแก่สัตว์-
 โลกทั่ว ๆ ไป และแก่พระศาสนาของตถาคตในกาล

ภายหน้าโน้น.

พระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้าปเสนทิโกศล
นั้น ท่านร้อยกรองไว้เป็นคาถา อันมีปรากฏในพระ
ไตรปิฎก เล่ม ๒๗ หน้า ๒๔ และเมื่อถอดเอาความ
พร้อมทั้งอรรถาธิบาย ในคัมภีร์ชาตกัฏฐกถานั้นแล้ว
คงได้ความดังนี้ คือ

๑ พระเจ้าปเสนทิโกศล ทรงพระสุบินว่า โค
อุสกะทำ ๔ ตัว มีกายคุสีตอกอัญชัน วิ่งมาจาก
ทิศทั้ง ๔ มุ่งตรงมายังพระลานหลวง ทำอาการเหมือน
จะชนกัน ครั้นมหาชนทั้งปวง มาประชุมกันว่า เรา
ทั้งหลายจะดูโคชนกัน, โคอุสกะทั้ง ๔ ก็แสดงอาการ
เหมือนจะชนกันจริง บันลือเสียงคุกคามอื้ออึงแล้ว
ต่างตัวต่างก็ถอยกลับไป มิได้ชนกัน, พระพุทธเจ้า
ทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักมีผลในอนาคต-
กาลไกลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ทั้งหลาย
จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม. หมู่มนุษย์ก็จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม
ประพฤตินิยมชอบธรรม โลกจะวิปริตแปรปรวนไปต่าง ๆ

บุญกุศลจะเสื่อมถอย, บาปอกุศลจะหนาแน่น, ประชาชนจะเสื่อมจากศีลธรรม ฝนจะไม่ตกต้องตามฤดูกาล พืชพันธุ์ธัญญาหารจะเหี่ยวแห้งไม่สมบูรณ์, จักเกิดทุพภิกขภัย, เมฆที่ยังฝนให้ตก จะตงชนทั้ง ๔ ทิศ. พัวร้องคำราม แสดงอาการว่าฝนจะตก แต่แล้วก็ไม่ตก กลับจางหายไปหมด เหมือนโคอุสุภะทั้ง ๔ นั้น ทำอาการเหมือนจะชนกันแล้ว และกลับถอยหนีหาได้ชนกันไม่.

๒. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ต้นไม้และกอไม้เล็ก ๆทั้งหลาย โผล่จากพื้นดินขึ้นมาเจริญขึ้นโดยลำดับ ประมาณคืบหนึ่งบ้าง ประมาณศอกตุ่มหนึ่งบ้าง แล้วก็ผลิดอกออกผล ในขณะที่ยังเล็ก ๆ อยู่. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลนั้น คือต่อไปในเวลาในโลกเสื่อมจากศีลธรรม ในเวลาที่มนุษย์ มีอายุสั้น สัตว์โลกทั้งหลาย จักมีกิเลสราคะกล้าแข็ง นางกุมารีนุที่ม้วยยังไม่สมบูรณ์ จักคบขู้สู่หาสมาคมกับบุรุษ จักมีระดูและมีครรภ์ จักเจริญด้วยบุตรธิดามากมาย. ข้อที่

กุมารี่รุ่น ๆ เหล่านี้มีระดู ก็เหมือนกับต้นไม้อะกอไม้เล็ก ๆ ผลดก, ข้อที่กุมารี่รุ่น ๆ เหล่านี้ เจริญด้วยบุทรธิตามากมาย ก็เหมือนกับต้นไม้เล็ก ๆ มีผล.

๓. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า แม่โคใหญ่ มาวอนขอนม จากลูกโคซึ่งเกิดในวันนั้นกิน. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลนั้น จักมีในเวลาที่เหมาะสมเสียเมื่อการประพุดต่ออันนุ่มต่อผู้ใหญ่คือต่อไปภายหลัง มนุษย์ทั้งหลายจักไม่มีความเอื้อเฟื้อในมารดาบิดาเป็นต้น จักจัดแจงชวนชวาวรรวมทรัพย์สมบัติทั้งหมดเสียเองแล้ว ถ้าชอบใจจะให้ข้าวปลาอาหารผ้านุ่งผ้าห่มแก่มารดาบิดา ก็ให้ ถ้าไม่ชอบใจ ก็ไม่ให้. มารดาบิดาผู้แก่เฒ่าชราลงต้องอนงค์อประจบลูก ขอเลี้ยงชีวิตไป เหมือนโคใหญ่มาวอนขอนมจากลูกโค ซึ่งเกิดในวันนั้นกิน.

๔. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า โคใหญ่เคยไถนา เขื่อนำพา ทอดทิ้งเสีย, เอาลูกโคเล็ก ๆ

มาเทียมใด, ลูกโคเหล่านั้น ไม่สามารถจะลากไปก็
 สลัดแอกทิ้งเสีย แล้วยืนนิ่งอยู่เฉย ๆ เกวียนนั้นก็
 ไม่เคลื่อนจากที่. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุนิ-
 นิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลโน้น คือใน
 เวลาที่ผู้เป็นใหญ่ มีอำนาจ ไม่ตั้งอยู่ในธรรม. เป็น
 ความจริง ในภายหน้าคนชั้นต่ำ ๆ ที่ได้รับสมมติให้
 เป็นใหญ่ จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักไม่ให้ยศแก่อำมาตย์
 ชั้นผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นนักปราชญ์ ฉลาดรู้รอบคอบใน
 ประเพณี มีความสามารถในการบริหารการงาน, จัก
 ไม่ตั้งอำมาตย์ผู้เฒ่า ที่มีปรีชาญาณและเชี่ยวชาญกฎ-
 หมายไว้ในธรรมสภา และแม้ในตำแหน่งผู้พิพากษา,
 แต่จักยกย่องให้ยศแก่อำมาตย์หนุ่ม ๆ ซึ่งตรงกันข้าม
 กับผู้เฒ่าที่กล่าวแล้ว จักตั้งอำมาตย์หนุ่ม ๆ ไว้ใน
 ตำแหน่งผู้พิพากษา, อำมาตย์หนุ่ม ๆ เหล่านั้น เมื่อ
 ไม่รู้ระเบียบราชการ และกิจที่ควรประพฤติไม่ควร
 ประพฤติ ก็จะมีใจกำเริบคะนองไปต่าง ๆ จักไม่อาจ
 ดำรงยศไว้ได้ และไม่อาจบริหารราชการให้เป็นไป

โดยเรียบร้อย, เมื่ออำมาตย์หนุ่ม ๆ เหล่านั้นไม่สามารถ
ก็ต้องทอดทิ้งภาระงาน, ส่วนอำมาตย์ผู้เฒ่าผู้แก่ แม้
สามารถบริหารกิจการงาน เมื่อไม่ได้ยศ ก็จักทอด
ธุระเสียว่า เราจะไปเกี่ยวข้อทำอะไรไม่ใช่ธุระอะไรของ
เรา, เมื่อเป็นเช่นนั้น ความเสื่อมถอยประการทั้งปวง ก็จัก
มีแก่ผู้เป็นใหญ่, ก็ข้อที่ผู้เป็นใหญ่ ตั้งอำมาตย์หนุ่ม ๆ
ผู้ไม่สามารถไว้ในราชการ ก็เหมือนกับการเทียมลูก
โคเล็ก ๆ ซึ่งไม่สามารถจะลากแอกไว้ที่แอก, ข้อที่ผู้
เป็นใหญ่ ทอดทิ้งผู้เฒ่าผู้แก่ ซึ่งสามารถในการงาน
ไม่ยกย่อง ไม่ให้ยศ ก็เหมือนกับการไม่เทียมโคใหญ่
ซึ่งสามารถลากแอกไว้ที่แอกฉะนั้น.

๕. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ม้าตัว
หนึ่งมีปากสองข้าง บุรุษสองคนเอาหญ้าไปนอน ม้านั้น
ก็เคี้ยวกินหญ้าทั้งสองปาก. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์
ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏในอนาคตกาลนั้น
คือในกาลภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ มีนิสัยอย่างพาล ๆ
ไม่ตั้งอยู่ในธรรม จักตั้งคนโลเลเหลวไหลไว้ธรรมะ

ไว้ในตำแหน่งผู้พิพากษา. คนโลเลเหลวไหลเหล่านั้น
 ไม่เอื้อเฟื้อไม่เชื่อบุญ ไม่กลัวบาป เมื่อนั่งในที่พิพากษา
 คดี จักรับเอาสินบนจากคู่ความ คือโจทก์และจำเลย
 ทั้งสองฝ่าย, ครั้นได้สินบนจากคู่ความแล้ว ก็วินิจฉัย
 คดีตามความชอบใจของตน เอาแต่สินบนเป็นประ-
 માณ. กิริยาที่ผู้วินิจฉัยคดี รับสินบนจากคู่ความทั้งสอง
 ข้าง ตูมำตัวเดียวสองปากเคี้ยวหม้อที่บุรุษสองคนบ้อน
 ให้กินฉะนั้น.

๖. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า มหาชน
 เชื้อชาติปัตติสาตกทองคำ อันมีค่าตั้งแสนตำลึง แล้วนำ
 เข้าไปยื่นให้สุนัขังจอกตัวหนึ่ง แล้วบอกว่า จงถ่าย
 บัสสาวะลงในฉาตกทองคำนี้เถิด. แล้วสุนัขังจอก ก็
 ถ่ายบัสสาวะลงในฉาตกทองคำนั้น. พระพุทธเจ้าทรง
 พยากรณ์ว่า สุนัขนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคต
 กาลนั้น คือต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ไม่ตั้งอยู่ใน
 ธรรมจักไม่ยกย่องให้ยศแก่กุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยชาติ
 คือเกิดในตระกูลสูง จักให้ยศแก่ผู้เกิดในตระกูลต่ำ

เท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น กระจกสูงจะต้องตกยาก
เหล่ากระจกต่ำ ๆ เลว ๆ จะได้เป็นใหญ่. และบุรุษที่
เกิดในกระจกสูง กระจกใหญ่นั้น เมื่อไม่สามารถจะเลี้ยง
ชีวิตได้ ก็จะยกธิดาของตน ๆ ให้แก่คนที่เกิดในกระจก
ต่ำ ด้วยหวังจะอาศัยเขาเลี้ยงชีวิต. กิริยาที่หญิงสาว
ผู้มีกระจกอยู่ร่วมกับพวกที่เกิดในกระจกต่ำนั้นก็เหมือนกับ
กับสุนัขจิ้งจอกชรา ถ่ายบัสสาวะลงบนลาดทองคำ.

๗. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า มีบุรุษ
คนหนึ่ง นั่งพับเพือกอยู่บนตั่ง แล้วหย่อนปลายเชือก
ที่พันนั้น ให้หย่อนลงไป ณ ภายใต้ง, มีนางสุนัขจิ้ง
จอกหัวตัวหนึ่ง นอนอยู่ภายใต้ตั่งที่บุรุษนั้นนั่ง เมื่อ
บุรุษนั้นไม่รู้ นางสุนัขจิ้งจอกหัวนั้น ก็กัดกินต้นเชือก
ที่บุรุษนั้นพันเรื่อย ๆ ไป ยิ่งพันก็ยิ่งหมดไปทุกที.
พระพุทธรเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏ
ผลในอนาคตกาลข้างหน้าโน้น คือต่อไปภายหน้าหญิง
ทั้งหลาย จะประพฤติกเล่เลอะเลอะในชาย และลุ่ม
หลงในการเสพสุรา ตั้งหน้าซื่อหาเครื่องประดับประดา

ตกแต่งตน พากันไปเที่ยวในเวลาค่ำคืน ประพาศเสีย
หาย ประคับร่างกายเสียหุหุรา นิ่งคิมสุรากับชายชู้
ไม่ค่อยศุภกิจการน้อยใหญ่ในเรือนตน จักไปหาชายชู้
โดยข้ามรั้วบ้านบ้าง โดยช่องทางต่าง ๆ บ้าง จักพา
กันแย่งใช้ทรัพย์สมบัติ ที่สามมีหามาได้ช่วยทำการงาน
อาบเหงื่อต่างน้ำ รวมเอาไว้ด้วยความยากลำบากเหมือน
นางสนับจิ้งจอกหิว ซึ่งนอนอยู่ภายใต้ตั่ง กัดกินเชือก
ที่บุรุษพันแล้ว ๆ หย่อนลงทางปลายเท้าฉะนั้น.

๘. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ตุ่มใหญ่
ใบหนึ่ง มีน้ำเต็ม (ตั้งอยู่ตรงกลาง) มีตุ่มเปล่าอีก
เป็นจำนวนมาก ตั้งล้อมอยู่รอบ ๆ ประชาชนมาจาก
แปดทิศ เอากระบองตักน้ำมาเทใส่เฉพาะตุ่มที่เต็มแล้ว
ตุ่มเดียว น้ำที่เต็มแล้ว ก็ล้นไหลไปมิได้ขาดสาย แม้
ตุ่มใบนั้น จะเต็มแล้วก็ตาม ประชาชนก็พยายามตัก
น้ำใส่ตุ่มนั้นอยู่นั่นเอง. ส่วนตุ่มน้อย ๆ ที่เรียงล้อมอยู่
ไม่มีผู้ใดเหลียวแลเลย. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า
สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคตกาลไกลโน้น

ก็ต่อไปภายหน้า โลกจักเสื่อม ประเทศบ้านเมืองจัก
 แร่นแค่น ราชาทรงหลายจะต้องตกยาก คือสิ้นราช
 อำนาจ ผู้ใดได้รับสมบัติให้เป็นใหญ่ ผู้นั้นจากราว
 มีทรัพย์เป็นแสน ๆ ราชารู้สึกยากคับแค้นเช่นนั้น ก็
 จักเกณฑ์ให้ชาวชนบททั่วไป หว่านพืชเพาะปลูกเพื่อ
 ประโยชน์ส่วนพระองค์, พวกมนุษย์ชาวชนบท ครั้น
 ถูกบังคับเบียดเบียนเช่นนั้น ก็ต้องทอดทิ้งการงานของ
 ตน ไปหว่านพืชพันธุ์ธัญญาหาร นำมาใส่ท้องพระคลัง
 ของราชา จักไม่มีผู้เหลืออยู่จนเปล้า ๆ ในเรือน
 ของตน จักเป็นเหมือนคนพากันตักน้ำใส่ตุ่มที่เต็มแล้ว
 ไม่ตักใส่ตุ่มที่พร่องจะนั้น.

๙. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า มีสระ
 โบกขรณีสระหนึ่ง น้ำลึก ดาษดาไปด้วยบัวเบญจพรรณ
 และมีท่าสำหรับขึ้นลงโดยรอบข้าง, สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้า
 มากหลาย ก็ลงดื่มน้ำในสระนั้น โดยรอบ ๆ. น้ำใน
 ที่ลึกตรงกลางสระนั้น กลับขุ่นมัว, ส่วนน้ำตรงรอบ
 ขอบสระ ที่สัตว์ ๒ เท้า ๔ เท้าเหยียบย่ำลงนั้นกลับใส

สะอาค ไม่ชุ่มมัว. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบิน
 นิमित^๕ จักปรากฏผลในอนาคตกาลโน้น คือต่อไป
 ภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ทั้งหลาย จักไม่ต้องอยู่ในธรรม
 จักปกครองบ้านเมืองโดยลุ่มอำนาจอภิ ๔ มีฉันทาคติ
 เป็นต้น จักมุ่งหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตนฝ่ายเดียว
 ไม่เลเหลียวถึงประชาชนผู้อยู่ใต้ปกครอง ผู้เป็นใหญ่
 เหล่านั้น จักไม่มีความเมตตาเอ็นดูในประชาชน, จัก
 บีบคั้นประชาชนด้วยการเพิ่มพล คือภาษีอากร มีประ-
 การต่าง ๆ เก็บเอาทรัพย์สินสมบัติ คุจุบุคคลบิบน้ำอ้อย
 ด้วยยนต์สำหรับหีบอ้อย, ฝ่ายประชาชน ถูกภาษี บิบบังคับ
 มากเกินไป ทนไม่ไหว ทั้งที่อยู่อาศัย ไปอยู่ใน
 ที่ชายแดน. ศูนย์กลางของบ้านเมือง จักรกร้างว่าง
 เปล่า, ที่ชายแดน จักมีคนอยู่แน่นหนาคับคั่ง เหมือน
 ตั้งน้ำตรงกลางสระโบกขรณีชุ่มมัว แต่ริม ๆ สระน้ำ
 ใสสะอาคฉะนั้น.

๑๐. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า คนหญิง
 ข้าวในหม้อใบเดียว แต่ไม่สุก ครั้นคัดออกพิจารณา

ญ ก็เห็นเป็น ๓ อย่าง คือข้างหนึ่งคืบ ข้างหนึ่งเปี้ยก
 เกินไป อีกข้างหนึ่งคืบพอเป็นท้องเส้น. พระพุทธเจ้า
 ทรงพยากรณ์ว่า สุนินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคต
 กาลโน้น คือต่อไปภายหน้า ผู้ครองบ้านเมืองทั้งหลาย
 จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อผู้ครองบ้านเมืองเหล่านั้น
 ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ข้าราชการ พ่อค้า คฤหบดี ประชาชน
 ตลอดถึงสมณพราหมณ์ ก็จักไม่ตั้งอยู่ในธรรมเหมือน
 กัน, เป็นอันว่าหมู่มนุษย์จักไม่ตั้งอยู่ในธรรม, ต่อนั้น
 ก็ถึงเวทาศูรย์รักษามนุษย์เหล่านั้น แล้วก็เวทาศูรย์รับปลี
 กรรม รุกขเวทาศูรย์ อากาศัญญเวทาศูรย์ ก็จะพากันไม่ตั้ง
 อยู่ในธรรม, เป็นอันว่าหมู่เวทาศูรย์ ก็จักไม่ตั้งอยู่ใน
 ธรรมเหมือนกัน, ด้วยเหตุนี้ ลมพายุกัด จักพัดผัน ใน
 สมัยของผู้ครองบ้านผ่านเมืองซึ่งไม่ตั้งอยู่ในธรรม,
 ลมพายุกัดนั้นจักทำให้วิมานของอากาศัญญเวทาศูรย์
 หวั่นไหว, เมื่อวิมานถูกพายุพัดให้หวั่นไหว หมู่เวทาศูรย์
 ก็จะพากันโกรธบันดาลไม่ให้ฝนตก, แม้จะตกบ้างก็ตก
 นิดหน่อย ไม่ทั่วบ้านทั่วเมือง จักไม่ตกให้เป็นประ-

โยชน์แก่การเพาะปลูก ทำไร่นา จักตกไม่สม่ำเสมอ
 บางแห่งตกมากไป ทำให้ข้าวกล้าเสีย บางแห่งตกน้อย
 เกินไป ทำให้ข้าวกล้าเหี่ยวแห้ง บางแห่งตกพอดี ๆ
 ข้าวกล้างาม, ข้าวกล้าที่หวานไว้ในบ้านเมืองเดียวกัน
 แต่เป็นไปไต่ต่าง ๆ คือเหี่ยวแห้งบ้าง เน่าบ้าง งามบ้าง
 เหมือนข้าวที่หุงในหม้อใบเดียวกัน แต่มีอาการเป็น ๓
 อย่าง คือ ดิบ เปี้ยก และดิบพอเป็นท้องเดิน.

๑๑. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า แก่น
 จันทน์ มีราคาตั้งแสน คนทั้งหลายเอาแก่นจันทน์นั้น
 ไปแลกกับเปรียงเน่า. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า
 สุนินนิมิต^๕ จักปรากฏผลในอนาคตกาลนั้น ในเมื่อ
 ศาสนาของตถาคตเสื่อมลง ต่อไปภายหน้า ภิกษุอลัชชี^๕
 ทั้งหลาย ไม่มีความละอายแก่บาป มุ่งแต่จะไต่บ้จัย
 ลาก จักมีจำนวนมาก, ภิกษุอลัชชีเหล่านั้นจักแสดง
 ธรรมที่ตถาคตแสดงไว้ ทำให้มีค่าสูงสุดคือพระนิพพาน
 เพื่อประโยชน์แก่บ้จัย ๔ กุชเอาแก่นจันทน์ อันมีค่า
 ตั้งแสน มาขายแลกกับเปรียงเน่านั้น.

๑๒. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า น้ำเต้า
 เปลา ๆ (คือน้ำเต้าที่คว้านไส้ออกเสียเหลือแต่เปลือก
 เปลา ๆ) ที่ควรจะลอยอยู่บนหลังน้ำ กลับจมลงไปอยู่
 ใต้น้ำ. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้
 จักปรากฏผลในอนาคต ในสมัยที่ผู้ครองบ้านผ่านเมือง
 ไม่ตั้งอยู่ในธรรม โลกจักวิปริตเป็นไปต่าง ๆ คือผู้
 เป็นใหญ่ จักไม่ให้ยศแก่กุลบุตรผู้ถึงพร้อมด้วยชาติ คือ
 มีตระกูลสง จักให้แก่ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำเท่านั้น, กุล-
 บุตรผู้ไม่มีตระกูลทั้งหลาย จักได้เป็นใหญ่ ส่วนกุลบุตร
 ผู้มีตระกูลทั้งหลาย จักเป็นทลิตทก คนเข็ญใจยากไร้,
 และคนคมีศีลมีสัจย์จักต่ำต้อย ทูจน้ำเต้าจมลงในน้ำ
 ฉะนั้น.

๑๓. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ศิลา
 แท่งทึบ ใหญ่ประมาณเท่าเรือนยอด ลอยอยู่ในน้ำได้
 เหมือนสำเภาหรือเรือใหญ่ ๆ ฉะนั้น. พระพุทธเจ้า
 ทรงพยากรณ์ว่า สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคต
 กกาลโน้น คือว่าต่อไปภายหน้า ผู้เป็นใหญ่ซึ่งไม่ตั้ง

อยู่ในธรรม จักให้ศกแก่คนมีตระกูลต่ำ, พวกที่มีตระกูลต่ำ จักได้เป็นใหญ่ จักเฟื่องฟู, และคนไม่ดี ไม่มีศีล ไม่มีสัจย์ จักเฟื่องฟู คุชศิลาแห่งทิบประมาณเท่าเรือนยอด ลอยอยู่ในน้ำได้เหมือนสำเภาหรือเรือใหญ่ฉะนั้น.

๑๔. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า ผุ้
นางเขียดตัวน้อย ๆ ตัวประมาณเท่าดอกมะเขืองเล็ก
ไล่ติดตามผุ้ชูงูเห่าใหญ่ ๆ โดยกำลังรวดเร็ว แล้วกัด
เหนืองเห่ากลืนกินลงไป. พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า
สุบินนิมิตนี้ จักปรากฏผลในอนาคต ในเมื่อโลก
เสื่อมจากศีลธรรม คือ ในระยะนั้น หมู่มนุษย์จักมีกิเลส
หนา ตัณหาจัด เป็นไปในอำนาจแห่งกิเลส (ชาย)
จักตกอยู่ในอำนาจแห่งภรรยาสาวของตน, ทรัพย์สมบัติ
มีเงินและทองเป็นต้น ก็จักตกไปอยู่กับภรรยาสาวทั้ง
สิ้น, ภรรยาสาวเหล่านั้นจักทำโทษสามีของตน ด้วยประ-
การต่าง ๆ ทำให้สามีอยู่ในอำนาจ เหมือนผุ้ชูงูนางเขียด
น้อย ตัวเล็กเท่าดอกมะเขืองกลืนกินงูเห่าฉะนั้น.

๑๕. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า พระยา

หงส์ทอง บินเข้าห้อมล้อมก้านเทียนอยู่ในบ้าน.
 พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุนันนิมิตนี้ จักปรากฏ
 ผลในอนาคตกาลนั้น คือต่อไปภายหน้า ราชานี้^๕
 หลาย จักไม่สามารถในศิลปะต่าง ๆ ไม่ชำนาญใน
 ยุทธวิธี, ราชานี้ จักไม่ให้ความเป็นใหญ่แก่
 กุลบุตรผู้มีชาติตระกูลเสมอกัน จักให้แก่คนผู้มีชาติ
 ตระกูลต่ำเท่านั้น, กุลบุตรผู้มีชาติตระกูลสูง เมื่อไม่ได้^๕
 ที่พึงในราชตระกูลแล้ว จักไม่สามารถเลี้ยงชีวิต แล้ว
 จักเที่ยวประจบพินอบพิเทาคนที่มิตระกูลต่ำ ซึ่งได้รับ
 ยกย่องให้เป็นใหญ่ เหมือนพระยาหงส์ทอง บินเข้า
 ห้อมล้อมก้านเทียนอยู่ในบ้านฉะนั้น.

๑๖. พระเจ้าปเสนทิโกศลทรงพระสุบินว่า แะ
 ไล่ตามกัณธกินเสือเหลือง. ภายหลังบรรดาเสียมี่เสื่อ
 คาว เป็นตัน เหล่าอื่น เห็นแะแล้ว ก็ตกใจสะดุ้ง
 กลัวพากันหนีไปหลบซ่อนอยู่ ณ พุ่มไม้และซุ้มป่า.
 พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ว่า สุนันนิมิตนี้ จักปรากฏ
 ผล ในอนาคตกาลนั้น ในเวลาที่ราชตระกูลไม่ต^๕

อยู่ในธรรม. ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ เป็นที่คุ้นเคยของ
 ราชา จักได้เป็นใหญ่, ส่วนผู้ที่มีตระกูลจกยากจนเข็ญ
 ใจ ไม่ปรากฏชื่อ ผู้ที่เกิดในตระกูลต่ำ เมื่อได้เป็น
 ใหญ่แล้ว จักเบียดเบียนผู้ที่มีตระกูล ทำให้ต้องซ่อน
 ตัวหลบหนีไป, แม้ในสังฆมณฑล เหล่าภิกษุอลัชชี
 ชั่วช้า จักพากันเบียดเบียนพวกภิกษุผู้มีศีล ตามอำเภอ
 ใจ, พวกภิกษุผู้มีศีลเหล่านั้น เมื่อไม่ได้ที่พึง ก็จักพา
 กันเข้าป่าหนีไปหลบซ่อน, กิริยาที่พวกมีชาติตระกูลต่ำ
 เบียดเบียนผู้มีชาติตระกูลสูง ก็เหมือนแพะไล่ตามกัดกิน
 เสือ, และกิริยาที่พวกภิกษุอลัชชี เบียดเบียนภิกษุผู้มีศีล
 ก็เหมือนเสือคาบเป็นต้น หนีไปเพราะกลัวแพะฉะนั้น.

๑๖. สันนิษฐานคำว่าปถวน

ใจความในพระสุบินนิมิต ๑๖ ข้อ ของพระเจ้า
 ปเสนทิโกศล จบเพียงเท่านั้น. มีข้อที่ควรทราบไว้ด้วย
 ว่า ในอรรถกถาชาดก ท่านอ้างว่า สุบิน ๑๖ ข้อนี้
 พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์ด้วยพระองค์เอง แก่พระเจ้า
 ปเสนทิโกศล ผู้เสด็จเข้าไปเฝ้าทูลถาม. ผู้ใดจะเชื่อ

หรือไม่ก็ตาม ขอให้เป็นที่หน้าทีของผู้สนใจ จะพึงใช้
 วิจารณ์ญาณ วิจัยใคร่ครวญโดยรอบคอบ. ในเรื่อง
 การเชื่อนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงกำชับไว้ มิให้เชื่อ
 ตำราหรือโดยอ้างตำรา. ทั้งนี้ก็เพื่อให้ใช้วิจารณ์ญาณ
 โดยดองแท้ ก่อนที่จะเชื่อสิ่งใดลงไป จะได้ไม่เชื่อ
 มงาย หรือเชื่อในสิ่งที่ผิด ๆ. จะอย่างไรก็ตาม ถ้า
 หมู่มนุษย์ ยังตั้งอยู่ในศีลธรรม ยกย่องศีลธรรม ปฏิบัติ
 ตามศีลธรรม มีหิริโอตตัปปะทั่วหน้ากัน ก็อาจรับประ-
 กันได้ว่า เหตุการณ์ตามที่พระพุทธเจ้าทรงพยากรณ์
 แก่พระเจ้าปเสนทิโกศลนั้น จักไม่อาจเกิดขึ้นได้เลย.
 อีกประการหนึ่ง ควรทราบด้วยว่า ทำนายพระสุบิน
 นิमित ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ตามที่หนังสือพิมพ์
 แพร่หลาย หรือตามที่เข้าใจกันมานั้น ปรากฏว่าเป็น
 ทำนายฝัน พระยาบัตถเวณ ซึ่งความจริง ต้นฉบับ
 ภาษาบาลี เป็น ปเสนทิโกศล หาได้เป็นบัตถเวณทั้งที่
 เข้าใจไม่ ทั้งนี้ เข้าใจว่า คงเป็นเพราะความวิวัฒนา-
 การแห่งภาษานั้นเอง.

๑๑. พระสุบินนิมิตของพระเจ้าธรรมมาโสกราช

ในคัมภีร์สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ภาค ๑ หน้า ๕๒ ท่านพรรณนามูลเหตุที่จะทำสังคายนา ครั้งที่ ๓ ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว ประมาณ ๒๑๘ ปี พระเจ้าธรรมมาโสกราช มีอำนาจใหญ่ ในชมพูทวีป, พระองค์ทรงเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา, ลากสัการะเป็นอันมากเกิดขึ้นในสังฆมณฑล, พวก เดียรธีย์ขัดสนลง ก็เข้ามาปลอมบวชในพระศาสนา แล้วและแสดงลัทธิของตนต่าง ๆ อ้างว่า เป็นพระ ธรรมวินัย, พระศาสนาก็เศร้าหมอง, พระสงฆ์ต้อง งดอุโบสถสังฆกรรมช้านาน ถึง ๗ ปี, พระโมคคัลลี- บุตรคิสสเถระ เป็นสังฆปาโมกข์ใหญ่อยู่ในครั้งนั้น เห็นยังไม่เป็นเวลา ก็ปลีกไปอยู่ในที่อื่น.

ภายหลังพระเจ้าธรรมมาโสกราช ตรัสใช้อำมาตย์ ผู้หนึ่ง ให้ไประงับอธิกรณ์ ให้พระสงฆ์สมัคสมุทสาสน์อุโบสถสังฆกรรม เมื่อพระสงฆ์ไม่กระทำตาม อำมาตย์หาว่า ขัดพระราชโองการ ก็เอาควบตัดศีรษะ

พระสังฆเถระ ซึ่งนั่งเป็นลำดับกันนั้น จำเดิมแต่องค์
 ท้นแถวไป. ขณะนั้น พระติสสเถระ ผู้เป็นพระราช-
 อนุชาของพระเจ้าธรรมมาโคกราช ได้เห็นอำมาตย์
 กระทำดังนี้ ก็ลุกจากอาสนะวิ่งเข้ามานั่งในที่ใกล้
 อำมาตย์นั้น. อำมาตย์นั้น เห็นพระติสสเถระเข้าแล้ว
 ยังอยู่มีอาญาได้.

อำมาตย์นั้น กลับมาราบทูลว่า ข้าพระพุทธเจ้า
 ดิฉันรับสั่ง ออกไประงับอธิกรณ์ ให้พระสงฆ์กระทำ
 อุโบสถ พระสงฆ์ขัดรับสั่ง ไม่กระทำตาม ข้าพระ
 พุทธเจ้าเอาดาบตัดศีรษะพระภิกษุเสีย ๒-๓ องค์ ล้ม
 ลงตายเป็นลำดับกันไป จนกระทั่งถึงพระติสสเถระ ผู้
 พระอนุชา.

พระเจ้าธรรมมาโคกราช ได้ทรงฟังอำมาตย์ทูลถึง
 นั้นก็ร้อนพระทัยว่า บาปนั้นจักได้แก่พระองค์ผู้ใช้หรือ
 จะตกอยู่แก่อำมาตย์ผู้กระทำ. ไม่มีใครจะระงับวิปัติสาร
 และปลดเปลื้องความสงสัยนั้นได้. พระสงฆ์ถวาย
 พระพรทูลให้ไปอาราธนาพระโมคคัลลีย์บุตรติสสเถระมา.

ในเพลารাত্রีวันนั้น พระเจ้าธรรมมาโคกราช ทรง
 พระสุบินนิมิตว่า มีช้างสารใหญ่เชือกหนึ่ง เพื่อกผู้ชาว
 ฝูงบริสุทธ์ เข้ามาลูปกล้ำพระองค์แต่พระเศียรเกล้า
 ลงมา แล้วก็จับเอาพระกรเบื้องขวาของพระองค์ กรัน
 ตื่นขึ้นจากบรรทม สะดุ้งพระทัย จึงตรัสถาม
 พรหมณ์โหราจารย์ ในเวลาเช้าว่า สุบินนิมิตนี้จะ
 เป็นประการใด. พรหมณ์โหราจารย์ ก็กราบทูลถวาย
 พยากรณ์ว่า พระสุบินนิมิตนี้ จักให้จำเริญพระราช-
 สิริสวัสดิ์แก่พระองค์. ซึ่งทรงพระสุบินนิมิตว่าช้างสาร
 ใหญ่เพื่อกผู้ชาวมาลูปกล้ำพระองค์ และจับเอาพระกร
 เบื้องขวาแห่งพระองค์นั้น จะมีพระมหาสมณะองค์หนึ่ง
 มีคุณวุฒิบริสุทธ์ จะมารักษาพระองค์โดยรอบคอบ และ
 จะมาปลดเปลื้องความสงสัยแห่งพระองค์.

เมื่อพระโมคคัลลีสบุตรทิศสเถระมาถึง พระเจ้า
 ธรรมมาโคกราชตรัสถามว่า ข้าพเจ้าใช้อำมาตย์ไประงับ
 อธิกรณ์แห่งพระสงฆ์ และให้พระสงฆ์พร้อมเพรียงกัน
 ทำอุโบสถสังฆกรรม อำมาตย์นั้นไปฆ่าภิกษุเสียหลายรูป

บาปกรรมอันนี้ จะได้แก่ข้าพเจ้าผู้ไปหรือ ๆ จะได้
 แก้อำมาตย์ผู้ไปฆ่าภิกษุ^๕นั้นเสียประการใด. พระโมก-
 กัลลปัตร ก็ถวายวิสัชนาว่า มหาบพิตร มิได้มีเจตนา
 แกล้งจะให้อำมาตย์ไปฆ่าพระสงฆ์เลย, อำมาตย์ไปฆ่า
 เอง, บาปนั้นจึงตกแก่อำมาตย์ผู้ไปฆ่า เพราะพระพุทธร-
 เจ้าตรัสไว้ว่า เจตนาห้ ภิกษุเว กมฺมํ วทามิ แปล
 ว่า ก่อนนภิกษุทั้งหลาย ตถาคตกกล่าวว่า เป็นบาป
 เป็นกรรม เพราะมีเจตนาแกล้งกระทำ ถ้าไม่มี
 เจตนาแกล้งกระทำแล้ว ก็หาบาปกรรมมิได้, มหาบพิตร
 ใช้อำมาตย์ให้ไประงับอธิกรณ์แห่งสงฆ์ ให้กระทำ
 อุโบสถด้วยพระราชากุศลเจตนาเป็นบุญ แต่อำมาตย์นั้น
 หาปัญญามิได้ ไปฆ่าพระสงฆ์เสียด้วยอกุศลเจตนา,
 บาปกรรมนั้น ก็ตกแก่อำมาตย์ผู้กระทำนั้นคนเดียว
 พระโมกัลลปัตรเถระถวายวินิจฉัยระงับวิปัติสาร และ
 ปลดเปลื้องความสงสัยของท้าวเธอให้สงบลง. ในภาย
 หลัง พระเจ้าธรรมาโคกราช ได้ทรงเป็นศาสนูปถัมภ์
 ในการสังคายนาครั้งที่ ๓.

๑๘. ความฝืนเกี่ยวกับการประพฤดิธรรมะ

ความฝืนนี้ เป็นผลที่เกี่ยวเนื่องมาจากการประพฤดิปฏิบัติธรรมะด้วย ผู้ปฏิบัติธรรมะ คือผู้เจริญเมตตาปรารณาดีเป็นที่ตั้ง หวังให้สรรพสัตว์เป็นสุขทุกถ้วนหน้า ไม่คิดเบียดเบียนล้างผลาญกัน ย่อมหลับเป็นสุข ไม่ฝันร้าย ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นอานิสงส์ของการเจริญเมตตาประการหนึ่ง ในอานิสงส์ ๑๑ ประการ การเจริญเมตตา ย่อมเป็นเหตุให้ผู้เจริญได้รับความเย็นใจ หลับเป็นสุข ไม่ฝันร้ายลามก โดยนัยตรงกันข้าม ผู้ไม่เจริญเมตตา มีใจพยาบาท อาฆาตปองร้ายผู้อื่น ย่อมมีใจเดือดร้อนหลับนอนไม่เป็นสุข และมักฝันร้ายลามกมีประการต่าง ๆ ผู้ปรารณาฝืนเห็นแต่สิ่งที่ดีเป็นมงคลตลอดกาลเป็นนิตย์ พึงตั้งจิตประพฤดิปฏิบัติธรรมะ คือเจริญเมตตาแผ่ไปในสรรพสัตว์ทุกถ้วนหน้า ไม่มีประมาณ ก็จักฝืนเห็นแต่สิ่งที่ดีเป็นมงคลสมความปรารณา.

ผู้ต้องการทราบความพิสดาร เกี่ยวกับเรื่องความฝืน

ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา พึงค้นดูในพระไตรปิฎกเล่ม
 ๒๒ หน้า ๒๖๗ และเล่ม ๒๗ หน้า ๒๔, คัมภีร์มโน-
 รตปุรณี อรรถกถาอังคุตตรนิกายภาค ๒ คัมภีร์
 สัทธัมมปัชโชติกา อรรถกถาขุททกนิกายภาค ๒,
 คัมภีร์สมันตาปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎกภาค ๒,
 ชาตกัฎฐกถาภาค ๑-๒ และคัมภีร์สารัตถทีปนี ฎีกา
 พระวินัยปิฎกภาค ๓ นั้นแล.

การทำความโกรธ

พระศรีวิสุทธิวงศ์ วัดบวรมงคล

เรียบเรียง

อันคนที่เกิดมา ต่างก็ปรารถนาความสุขสำราญ ไม่ต้องการความทุกข์เสื่อมทราม. ความสุขเป็นยอดปรารถนาของบรรดาสัตว์ทุกหมู่เหล่า พระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า สุขกามานิ ญัตตานิ สัตว์ทั้งหลายปรารถนาความสุขทั้งนี้. เมื่อมีความปรารถนา ก็แสวงหาสุขตามความเข้าใจของตน ๆ ซึ่งผิดบ้างถูกบ้าง หลายอย่างต่างวิธี เช่นบางคนเข้าใจว่า การทรมานสัตว์ก็ปลานั่นไก่ ยิ่งนก ตกปลาล่าสัตว์เล่นว่าเป็นความสุข บางคนเข้าใจว่า การดื่มสุราเม้าเมาเอนั่น อย่างที่ว่าเข้าหาเอนั่นเฮ คำเซ ก็ก่อสร้าง สว่างจ้า เป็นความสุขล้ำ กับทุกข์แก้กลุ้มได้ บางคนเข้าใจว่า การเล่นการพนัน อันเป็นอบายมุข ว่าเป็นความสุขแก้เมื่อยแก้รำคาญได้

บางคนเข้าใจว่า ความเกียจคร้านไม่ทำงานเป็นความสุข บางคนเข้าใจว่า การประพฤติกุจิรติศีลธรรมว่าเป็นความสุข

ความสุขตามทัศนะอันต่ำทราม ตามความเข้าใจอันไร้เหตุผลของคนบางเหล่าดังกล่าวนี้ เป็นสุขที่ลวงล่อให้เกิดทุกข์ เป็นสุขเทียม สุขปลอม ไม่ใช่สุขแท้เหมือนเกาแผลคันและบริโภคน้ำของแสลงแก่โรค ซึ่งให้ความเพลิดเพลินเริ่ดอร่อยเพียงนิดหน่อยในเบื้องต้น แล้วเกิดผลเดือดร้อนเสียหายในภายหลัง เหมือนเห็นกงจักรเป็นดอกบัว นี่เป็นโทษควรกลัวและสังวรไว้อันจักเกิดมิได้ เพราะเข้าใจผิดหรือไม่รู้ เด็กผู้ชนเอามือจับไฟเล่น เพราะเห็นแสงไฟสว่างจ้า ไม่รู้ว่าไฟเป็นของร้อนเพียงไร มือก็ไหม้พองและร้องไห้เป็นที่สุด

พระพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงทางแห่งความสุขไว้มากอย่างต่างประการกัน ตามชั้นภูมิแห่งจิตของผู้รับฟังพระธรรมเทศนา บางแห่งทรงแสดงว่า ความสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติไม่ขัดสน เป็นสุขของคนครองเรือน

ดังนั้นบ้าง บางแห่งทรงแสดงว่า ความมีเมตตากรุณา
ไม่ริษยาอาฆาต ไม่พยาบาทเบียดเบียนกัน เป็นสุขใน
โลกดังนั้นบ้าง บางแห่งทรงแสดงว่า ความสามัคคีปรอง
ดองเหมือนน้องพี่ ไม่มีการทะเลาะวิวาทก่อเวรภัย เป็น
เหตุให้เกิดสุขดังนั้นบ้าง บางแห่งทรงแสดงว่า ความคับ
กิเลสเครื่องเศร้าหมองและกองทุกข์ เป็นสุขอย่างยิ่ง
ดังนั้นบ้าง ในที่นี้จะแสดงตามพระบาลีที่ว่า โกรธ ฆตฺวา
สุขํ เสติ แปลว่า ฆ่าความโกรธได้แล้ว อยู่เป็นสุข
ดังนั้น

อธิบายว่า การฆ่ามี ๒ อย่าง คือการฆ่าที่ไม่ดี มี
โทษ ไม่เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ๑ การฆ่าที่ดี
ไม่มีโทษ เป็นประโยชน์แก่ตนและคนอื่น ๑ การฆ่า
ที่ไม่ดี มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์แก่ตน เช่น บางคน
ได้รับทุกข์กับแค้นใจ เพราะไม่สมปรารถนา และไม่
หาทางแก้ไขให้กลับดี ด้วยวิธีแยบคาย เห็นว่าตายไป
ดีกว่า แล้วฆ่าตนเองด้วยคัสตราอาวุธบรรดา มี หรือ
ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น ยิงตัวตาย ฆ่าตัวตาย กินยาตาย

กระโดดน้ำตาย มีตัวอย่างปรากฏอยู่เนือง ๆ เรื่องฆ่า
 ตนเองนี้ เป็นเรื่องของคนมีความคิดสั้น สำคัญผิดว่า
 โลกนี้คับแคบไม่น่าอยู่ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสห้ามไว้
 แล้วว่า อุตฺตนาณฺจ น ชาเตสิ แปลว่า อย่าฆ่าตน
 เสียเลยทั้งนี้ การฆ่าที่ไม่ดี มีโทษ ไม่เป็นประโยชน์แก่
 คนอื่น เช่น บางคนในโลกนี้ไม่มีเมตตากรุณาต่อผู้ใด
 มีใจเหี้ยมโหด ถูกโลก โกรธ หลง ครอบงำแล้ว
 ทำฆาตกรรมฆ่าเขาด้วยวิธีต่าง ๆ มีตัวอย่างปรากฏอยู่
 เนือง ๆ เรื่องฆ่าคนอื่นนี้ เป็นเรื่องของคนที่ร้ายกาจ
 ขาดเมตตากรุณา ไม่เชื่อว่าการฆาตกรรมชั่วทุจริต จักติดตาม
 เผลอผลาญให้ร้อนรน การฆ่าตนและคนอื่น ก่อความ
 ขมขื่นร้อนใจ เป็นเหตุให้เสียหาย ทำลายล้างผลาญกัน
 ไม่เป็นทางสันติสุขสวัสดิ์

ส่วนการฆ่าที่ดีชอบประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เกิด
 โทษทุกข์เวรภัย เป็นไปเพื่อความสุขเกษมศานต์ คือ
 การฆ่ากิเลส กิเลสเป็นเหตุทำให้เศร้าหมองมีติดมิด
 เห็นผิดจากทำนองคลองธรรม คนที่ถูกกิเลสชักนำ ย่อม

ทำความชั่วเสียหายไม่ละอายใจ เป็นเหตุให้ได้รับโทษ
ทุกข์ ไม่มีความสุขสวัสดิ์ กิเลสนี้มีลักษณะเหมือนศัตรู
คู่อาฆาต ถ้าประมาทหรือรู้ไม่เท่าทัน ไม่ป้องกันหรือ
กำจัด เป็นการตัดไฟต้นลมก็จะจุดให้จมลงในความชั่ว
เสียหาย และให้ตายจากคุณความดี เหตุนี้ พระผู้มี
พระภาคเจ้า เมื่อทรงสอนเหล่าพุทธบริษัท มักจะตรัส
ให้รับฆ่ากิเลสโดยด่วน กิเลสที่ควรฆ่ามีมาก ในที่นี้
ทรงชี้ให้ฆ่ากิเลสคือความโกรธ

ความโกรธนี้คือความที่จิตวิปริตหงุดหงิดฉุน
ขุ่นเคือง เพราะประสบเรื่องขึ้นขม หรืออารมณ์ไม่
ชอบใจตนเอง เช่นถูกนิทาว่ากล่าวหาโทษ ความ
โกรธเคือง เป็นเรื่องของคนใจน้อย มักคอยมองใน
แง่ดี คนเช่นนี้เมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นเฉพาะหน้า ย่อมเห็น
ว่าเป็นเรื่องร้ายเสียหายทุกกรณี มีเรื่องเล่าว่า อุบาสก
ชาวเมืองสาวัตถี นามว่าอุตุละ อยากจะฟังพระเวท
แสดงธรรม จึงนำบริวารของตนไปหาท่าน พระเวท
นั้น ถือการหลีกเร้นอยู่ผู้เดียวเป็นวัตรมานาน จึงไม่

ปฏิสันถารปราศรัย ไม่แสดงธรรมให้ฟัง อตุละอุบาสก
 ก็โกรธ จึงพากันไปหาพระสารีบุตร ครั้นพระสารีบุตร
 แสดงอภิธรรมพิสดารมากและยากเกินไป ฟังไม่รู้เรื่อง
 ก็โกรธ จึงพากันไปหาพระอานนท์อีก ครั้นพระอานนท์
 แสดงธรรมให้ฟังย่อเกินไป ไม่แจ่มแจ้ง ก็โกรธว่า
 แสดงน้อยนักหนา เป็นอันว่า พระเถระทั้ง ๓ ท่าน
 ถูกอตุละอุบาสกนั้น มองไปในแง่ร้ายอย่างเดียว ไม่
 แสดงธรรมให้ฟัง ก็โกรธว่าไม่แสดง ครั้นแสดงให้ฟัง
 อย่างพิสดารแจ่มแจ้ง ก็โกรธว่าแสดงมากเกินไป
 แสดงให้ฟังแต่น้อย ก็โกรธว่าแสดงน้อยเกินไป เรื่อง
 นี้^๕ให้เห็นว่า ความโกรธเคืองเป็นเรื่องของคนใจน้อย
 มักคอยมองไปในแง่ร้ายอย่างเดียวเสียทุกเรื่อง ทั้งเป็น
 เครื่องแสดงให้เห็นว่า การทำไม่ว่าชนิดใดจะให้อุจ
 ขอบใจของทุกคน ย่อมเป็นการยากอยู่ เหมือนจับปู
 ใส่กระตัง บางอย่างคนนั้นชอบใจ แต่ไม่ถูกใจคนโน้น
 บางอย่างคนโน้นชอบใจ แต่ไม่ถูกใจคน^๕

ความโกรธ เป็นกิเลสปิดบังให้มีอคติ ไม่เห็น

ผิดชอบชั่วดี เมื่อเกิดมีใจก็มีตมิต เห็นวิปริตผิดทาง
 มักเห็นช้างเท่าหมู เหมือนราหูอมจันทร์ ความโกรธนั้น
 บันดาลให้เบ่งและพองได้หลายอย่าง เหมือนอึ่งอ่าง
 ร้อง มักพองตัวขึ้นมา โทกว่าปกติเป็นอันมาก แล้วอา
 ปากร้องอวดเสียงของตน เมื่อมีคนหรือเหยี่ยวมากมาพบ
 เข้า ย่อมจับเอาไปกินเป็นอาหาร อึ่งอ่างนั้นก็พลันถึง
 ความตายฉับใด แม้ความโกรธก็ฉับนั้น เมื่อเกิดขึ้น
 ก็ทำให้พองฮึกเหิมชิงชังเบ่งกำลังใจ ถ้าห้ามไม่ไหว ก็
 รวบรวมไหลออกมาทางหน้าตาปากเท้าและมือ คือหน้าสั้ว
 คิ้วมวด ตาขุ่นเขียวจี ปากพูดคำที่หยาบคายต่ำว่าเสียต
 สี มือเท้าทุบตีสิ่งของเครื่องใช้ เช่น หม้อข้าวหม้อแกง
 หรือแสวงหาคัสตราอาวุธสุดแต่จะได้ แล้วไล่ประหาร
 ทุบตี บางทีก็มีการต่อสู้ ทำให้ผู้โกรธ ได้รับโทษมีเวร
 เป็นภัย ใจมัวหมองไม่ผ่องแผ้ว เมื่อตายแล้วก็ไม่พ้น
 ทุคตินิรยาบาย

ความโกรธให้โทษเสียหายแก่ตนและคนอื่น คือคน
 อื่นที่ตนโกรธ ย่อมได้รับโทษถูกตำว่าทำร้ายให้ตาย

บ้าง ถูกล้างผลาญทรัพย์สินบัตัตถ์ครอบประโยชน์บ้าง
 ส่วนผู้ยึดครองเป็นเจ้าของแห่งความโกรธ ย่อมได้รับ
 โทษทุกข์เสื่อมทรมมีความโศกเศร้าเร่าร้อนใจ เหมือน
 ถูกไฟเผาผลาญ เป็นที่รำคาญและเกลียดกลัวของคน
 ทั่วไป และทำให้หน้าบึ้งองเจ้าหมตงาม คนที่ถูกความ
 โกรธครอบงำใจ ถ้าไปส่องมองหน้าของตนที่กระจก
 จะตกใจและตื่นเต้น เพราะเห็นหน้าตนเองเจ้าหมตงาม

ความโกรธนั้น เป็นควันรมจิตสุขใจให้กลัดกลุ้ม
 อยู่ภายใน ผู้ถูกควันไฟควันรูปควันบุหรีรมที่หน้าย่อม
 แสบตา มีคิ้วตา หาคความสำราญมิได้ฉันทิ ผู้ถูก
 ควันคือความโกรธรมอยู่ภายใน ย่อมแสบใจ มัวปัญญา
 หาคความสงบสุขมิได้ฉันทิ

ตามปกติความโกรธนี้ ถ้าไม่มีอารมณ์ภายนอกมา
 ยั่วเย้ายุแหย่ อยู่แต่ลำพังเดียวโดด แม้ให้โทษบ้างก็พอ
 ทำเนา เมื่อถูกอารมณ์ภายนอกมายั่วเย้ายุแหย่ก็กำเริบ
 ใหญ่ เหมือนไฟถ้าไม่นำเชื้อมาใส่ ก็ไหม้แค่แต่เพียง
 กรุ่น ๆ ไม่รุนแรงเท่าไร เมื่อนำเชื้อมาใส่ ก็ไหม้ลุ

ลาม เพิ่มความร้อนแรง ความโกรธแม้ให้โทษเนื่อง
 นิทย เผาจิตให้ร้อนรน บุคคลก็ทนกันอยู่ได้ เหมือน
 ไม่รู้สึกร้อนเลย เพราะได้เคยถูกเผามาช้านาน จน
 กลายเป็นค้ำหรือเคยชินไป จึงไม่รู้สึกร้อน ญาติพี่น้อง
 พวกพ้องมิตรสหายจะแตกแยกทำลายสามัคคี สามี
 ภรรยาจะบาดหมางหย่าร้างแยกทางกันเดิน ลืมคำมั่น
 สัญญาที่ไว้กันไว้ ก็เพราะความโกรธนี้ ผู้ที่ลุ่มอำนาจ
 ความโกรธ ย่อมได้รับโทษเสียหาย ทำลายสามัคคี
 ไม่มีความเจริญสงบสุขและรุ่มเย็น อย่างสูง เป็น
 อนันตริยกรรมบาปร้ายกาจ

ภยธรรมชาติ เช่นอุทกภยน้ำท่วมใหญ่ หรือพายุ
 ใต้ฝุ่นนานาชนิด ซึ่งมีพิษสงแรงร้าย แม้จะทำความ
 เสียหายและอันตรายอย่างใหญ่หลวงแก่ทรัพย์สินทั้ง
 ปวงและชีวิตของผู้ประสบสุกที่จะพรรณนาก็จริงแล
 แม้กระนั้นก็ไม่ร้ายเท่าภยคือความโกรธ เพราะภยธรรม
 ชาตินั้น ๆ เกิดขึ้นเฉพาะกาลและสถานที่ ไม่มีเสมอไป
 ผู้ประสบภยธรรมชาตินั้น ก็ได้รับความเดือดร้อนเสีย

หายมากอยู่ แต่ก็ยังสู้ภัยคือความโกรธมิได้ เพราะความ
 โกรธให้โทษในที่ทุกสถานตลอดกาลทุกเวลา และ
 ไม่เลือกหน้าว่าเป็นอินทร์พรหมมัยักษ์หรือนักปราชญ์
 เมื่อลู่อำนาจแก่ความโกรธ เป็นต้องได้รับโทษเสียหาย
 ทุกคนไป ทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ไม่มียกเว้นเป็น
 กรณีพิเศษ

ความโกรธ แม้ให้โทษมากเพียงไร ก็จะได้ยาก
 อย่างยิ่งเหมือนกลิ้งกรกขี้หนูเขา และคนเราโดยมาก
 มักไม่ยอมกละความโกรธเลย เพราะได้เคยโกรธมาเสีย
 จนนชิน เหมือนคนติดฝิ่นกัญชาสุราหมากบู่หรี แม้รู้ว่า
 ฝิ่นกัญชาสุราบู่หรีและหมาก ให้โทษมากกว่าคุณเพียงไร
 ก็ไม่ปรารถนาจะงดเว้นเลย เพราะได้เคยเสพติดมา
 เป็นเวลาแรมปี.

สิ่งใดที่เกินวิสัยสามารถ คนไม่อาจปฏิบัติตามได้
 หรือปฏิบัติตามได้แล้วไม่เกิดผล ทำให้คนปฏิบัติเสีย
 เวลาเปล่า พระพุทธเจ้าก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้น การที่
 พระองค์ทรงสอนให้ฆ่าความโกรธ เพราะทรงเห็นเป็น

ประโยชน์ทั้งาม เป็นความสุขแก่ผู้มาไตร่ตรอง ทั้งเป็นสิ่งที่
ที่ไม่เหลือวิสัย

การฆ่าความโกรธ ไม่จำเป็นต้องใช้ศัสตราอาวุธ
เหมือนฆ่ามนุษย์ฆ่าสัตว์ เป็นเพียงปฏิบัติอบรมใจให้มี
ธรรมะ ๓ ประการ คือสติ ๑ ขันติ ๑ เมตตา ๑ ก็จะ
ฆ่าความโกรธได้เป็นแม่นมั่น

สตินั้น คือความระลึกได้ในเวลาทำพุดกิต คอย
ควบคุมกิจที่ทำนั้น ๆ มิให้หันเหไปในทางชั่วเสียหาย
เหมือนนายเรือคุมหางเสือมิให้เรือเหิน ทั้งป้องกัน
ความพลั้งพลาดเสื่อมทรามและปิดห้ามความโกรธมิให้
เกิดมี คุจทำนบที่กั้นกระแสน้ำไว้มิให้ไหลบ่าเข้ามา
คนมีสติ จะทำอะไรก็ไม่พลาดพลั้ง แม้บางครั้งโกรธ
หุนหัน ก็รู้เท่าทันทั่วทั้ง ความโกรธที่เกิด ก็ดับโดย
ฉับพลัน มิทันให้โทษเสียหายเสื่อมทราม ขันติคือ
ความอดทนต่อคำนิทานที่ว่าไม่น่าฟัง เป็นเครื่องยับ
ยั้งความโกรธไว้ มิให้ร่วไหลออกมาทางกาย วาจา ได้
คนมีขันติ แม้ถูกใครนิทานคำว่าให้เจ็บใจเพียงไรก็ยัง

ใจไว้ได้ ไม่แสดงความโกรธออกมาให้ปรากฏเหมือน
 ห้ามล้อรถที่แล่นไปให้หยุดได้ฉับพลัน เมตตาอัน
 คือความรักอันบริสุทธิ์สดใสมองคนในแง่ดีเสมอไป
 ประารถนาให้สรรพสัตว์เป็นสุขทุกถ้วนหน้า ไม่เลือกว่า
 พวกเราพวกเขา เป็นเครื่องบรรเทาโทษ ตับความ
 โกรธให้หาย จุกสายฝนเย็นฉ่ำ ตกกระหน่ำลงมา ตับ
 ความร้อนกระวนกระวายให้หายไป คนมีเมตตาเยือก
 ประารถนาดีหวังดี มองคนไปในแง่ดี มีใจเยือกเย็น แม้
 ถูกใครทำว่าอย่างไร ก็ไม่ถือสาหาโทษโกรธใครไม่เป็น
 กลับเห็นเป็นธรรมดาว่า คนที่เกิดมาต้องถูกตำหนิโทษ
 ด้วยกันทุกคน ไม่มีใครพ้นไปได้เลย บางคนอยู่เฉยๆ
 ก็ถูกนินทา บางคนถูกนินทาเพราะพูดมาก บางคนถูก
 นินทาเพราะพูดน้อย บางคนทำชั่วหยาบช้ำ ก็ถูกนินทา
 เสียตีสี่ บางคนทำดี ก็มีผู้นินทา การนินทามี ๒ ชนิด
 คือนินทาผิด ๑ นินทาถูก ๑ นินทาผิดนั้นคือ นินทา
 กันด้วยเรื่องที่เสกสรรปั้นขึ้นมา เพื่อทำบดให้เสียหาย
 หามูลมิได้ ไม่เป็นความจริง หรือมีความจริงเพียงเท่า

ปีกรั้น แล้วนินทาขยายให้มากไป นินทาถูกนั้นนินทา
กันด้วยเรื่องที่เป็นความจริง เช่น คนทำชั่วทุจริตก็
นินทาว่าไม่ดีเท่าที่เป็นจริง ไม่ต่อเติมเสริมความ นินทา
ผิด บัณฑิตไม่นิยม เพราะทับบมใส่ร้ายกัน นินทา
ถูกนั้น ยังนิยมอยู่ เพราะทำให้ผู้ถูกนินทารู้สึกตนกลับ
เป็นคนดีได้ ห้ามไฟมิให้มีควัน ห้ามทองจันทร์ทอง
อาทิยทั้ง ๒ มิให้ส่องรัศมีสว่างไสว ย่อมพ้นวิสัยที่จะ
ห้ามได้ฉันใด ห้ามคนมิให้นินทา ก็พ้นสามารถจะห้าม
ได้ฉันนั้น การทำว่านินทากันเป็นเรื่องเก่า แม้พระ-
พุทธเจ้าก็ถูกตำหนินินทา มีเรื่องเล่าว่า ครึ่งหนึ่งพระ
พุทธเจ้าประทับอยู่ ณ เมืองโกสัมพี ถูกนางมาคณทียา
ผูกอาฆาตเค้นเคืองด้วยเรื่องเก่า จ้างชาวเมืองให้ตำว่า
จนพระอานนท์ทนไม่ไหว ทูลเชิญให้เสด็จหลีกไป
เพื่อให้พ้นการตำว่า พระพุทธเจ้าหาเสด็จหลีกไปตาม
คำพระอานนท์ทูลไม่ เพราะทรงเห็นว่าอยู่ที่ไหน ๆ
ก็ไม่พ้นคนนินทาตำว่า แทนที่พระองค์จะทรงโกรธ
เคืองผู้ตำว่า กลับทรงแผ่พระเมตตาไป ในที่สุดชาว

เมืองก็หยุดค่า นี่แสดงให้เห็นว่า เมตตาสามารถดับ
ความโกรธให้หายตจสายฝนอันเย็นฉ่ำ ตกกระหน่ำลง
มาระงับดับความร้อนร่ำคาญ

ธรรมะ ๓ ประการ คือ สติ ขันติ และเมตตา ถ้า
มีครบครันก็รับประกันได้ว่า จะช่วยฆ่าความโกรธให้
หมดไปโดยไม่ยาก เหมือนฝากทรัพย์ไว้ในธนาคาร
ออมสิน ก็รับประกันได้ว่าปลอดภัยไม่สูญหาย โจรผู้
ร้ายไม่ลักและไม่ถูกอัศคิภัย ถ้ามีมากเพียงไรความโกรธ
ก็หมดไป หรือเบาบางลงเพียงนั้น ธรรมดานาน้อย
ย่อมแพ้ไฟฉันทิ แต่ธรรมะ คือ สติ ขันติ และเมตตา
ถ้ามีน้อยกว่าความโกรธ ย่อมแพ้แก่ความโกรธฉันทิ
เพราะฉะนั้น ต้องอบรมใจให้มีธรรมะครบทั้ง ๓ ประ-
การ จนชำนาญดี ผู้มีธรรมะ ๓ ประการดังกล่าวมา
ย่อมฆ่าความโกรธได้ เมื่อฆ่าความโกรธได้แล้ว ใจก็
ผ่องแผ้วเยือกเย็นสุขสบาย คนอยู่ใกล้หรือใครเข้าไป
หา ก็รู้สึกว่ายือกเย็นเป็นสุขทุกคนไป เหมือนต้นไม้
ใหญ่มีร่มเงา คนเข้าอาศัยในเวลาแดดกล้า ก็รู้สึกว่

เขียนสบายดี

สรุปความว่า การฆ่าความโกรธ^๕ เป็นการฆ่า
ที่ดีชอบ ประกอบด้วยประโยชน์ ไม่เกิดโทษอย่างใด
เป็นไปเพื่อสันติสุขแก่ชุมชน ส่วนการฆ่าตนเองและผู้
อื่น ก่อความขมขื่นร้อนใจ ไร้ประโยชน์ เป็นโทษ
เสียหายอย่างยิ่ง คนฉลาดย่อมละทิ้งสิ่งที่เป็นโทษ สิ่ง
ที่มีประโยชน์ ก็บำเพ็ญให้พร้อมพร้อมและถนอมรักษา
ถ้าสาธุชนสนใจฆ่าความโกรธซึ่งเป็นโทษเสียหายหลาย
สถาน แทนการฆ่าตนและคนอื่น ผลคือความชุ่มชื้น
เกษมสุขสวัสดิ์ก็เกิดขึ้นแก่ตนและคนอื่นแน่แท้ไม่
แปรผัน ผู้ฆ่าความโกรธนั้นย่อมมีความสุขสงบ และ
ชื่อว่าประสบความสำเร็จแห่งความสุขแล้ว ท้ายประการ
ฉะนี้.

พิมพ์ที่โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศฯ กรุงเทพฯ

นายเฉลียว โพธิเกษม ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๖/๓/๒๕๒๐